

Undervisningsopplegg til *Barnas verdshistorie*

av Erna Osland og Victoria Sandøy (ill.), Skald forlag 2025

DETTE undervisningsopplegget til *Barnas verdshistorie* er ein del av **Stjerneboka** - Stiftelsen LESE sitt høgtlesingsprosjekt for elevar på 3. og 4. trinn. Opplegget er delt inn i tre fasar: **før**, **undervegs** og **etter**. Inndelinga er meint som ei støtte til planlegging og gjennomføring av høgtlesinga. Samstundes understrekar vi at opplegget er eit forslag, og at de står fritt til å tilpasse innhald, aktivitetar og lesestopp til elevgruppa dykkar.

FØR-fasen har som mål å hjelpe elevane med å etablere ei for forståing av teksten. I før-fasen til *Barnas verdshistorie* kan det til dømes vere naturleg å snakke om tittel, omslag, baksidetekst og sentrale tema i boka - som barndom, arbeid, lek, læring og barn sin plass i historia. På den måten kan elevane hente fram relevant bakgrunnskunnskap og danne seg førestillingar om kva boka kan komme til å handle om. Slike samtalar kan bidra til nysgjerrigheit og engasjement før lesinga tek til, samstundes som elevane får høve til å stille spørsmål og formulere forventningar til teksten.

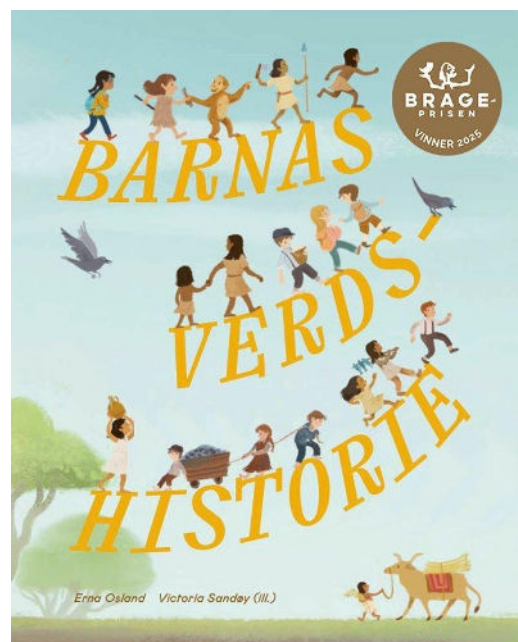
UNDERVEGS-fasen er den delen av opplegget som går føre seg medan de les teksten. *Barnas verdshistorie* er ei sakprosabok som består av fire delar med til saman 35 kapittel, og boka eignar seg både til korte og lengre leseøktar.

Vi tilrår at de legg inn nokre stopp undervegs for å støtte forståinga og interessa til elevane. Då kan de bidra med bakgrunnskunnskap og forklaringar, modellere leseprosessen og gi barna høve til å tenkje, snakke, skrive og teikne med utgangspunkt i det de har lese. Det kan til dømes vere når de møter viktige eller vanskelege ord; det kan vere stader der de merkar at elevane er usikre på innhaldet og kan ha glede av ei oppsummering eller høve til å reflektere saman; eller det kan vere stader der gruppa kan vere saman om å oppleve eit overraskande saksforhold i boka, noko som gjer inntrykk på barna.

ETTER-fasen passar når boka er ferdiglesen. Her kan elevane få høve til å sjå tilbake på teksten som heilskap, diskutere tema, personar og hendingar, samanlikne boka med andre bøker eller filmar dei kjenner, eller knyte henne til eigne erfaringar og kunnskapar. Etter-fasen er òg eit naturleg tidspunkt for å samle opp korleis elevane har opplevd boka.

Vi ønskjer å få vite kva de synest om boka, og håpar derfor at de vil snakke om dette når de er ferdige med lesinga:

- Kva likte de?
- Kva likte de mindre godt?
- Kva hendingar, saksforhold, personar eller utviklingstrekk gjorde størst inntrykk?
- Kva spørsmål sit de framleis att med?

Vi oppmodar elevane til å grunngi synspunkta sine og vise til konkrete delar av teksten når dei diskuterer. Bruk gjerne «Streken» (sjå nedst i denne rettleiinga) til å konkretisere kven som likte boka, kven som mislikte boka, og ikkje minst til å få fram ulike grunngivingar for *kvifor*. På den måten får elevane høve til å utvikle både leseforståing, medvit om eigne leseopplevingar og støtte til å snakke om litteratur.

Når de er ferdige med å lese og diskutere ei bok, oppmodar vi dykk til å gå inn på [nettsidene til Stjerneboka](#) og leggje att klassen si vurdering og tilbakemelding.

Klassar som registrerer ei vurdering av alle dei fire bøkene og kårar klassen si Stjernebok innan 23. april - som òg er Verdas bokdag, blir med i trekkinga av fire forfattarbesøk.

Vi gler oss til å høyre kva barna meiner om bøkene, og til å finne ut kva bok som er Stjerneboka deira. Lukke til!

FØR:

Vis bokomslaget, og be elevane snakke om kva dei trur boka handlar om.

- Kva legg de merke til på framsida?
- Synest de at biletet uttrykkjer ei stemning? Trist, glad, alvorleg, morosam eller spennande?
- Kor mange ulike barn finn de?
- Ser barna ut til å kome frå same tid?
- Kva gjer dei?
- Er det noko i illustrasjonane som overraskar dykk?
- Kva tenkjer de når de les tittelen på boka?

Sjå på baksida.

- Kva legg de merke til?

Les deretter baksideteksten høgt, og snakk gjerne om nokre av orda, til dømes «oppdagarferder», «trong pipe» og «livsfarleg feiararbeid».

- Veit de kva desse orda betyr?
- Er det ord de bruker? Kvifor / kvifor ikkje?
- Korleis trur de det hadde vore å leve i ei anna tid?
- Kva hadde de gjort?
- Hadde de gått på jakt? Gått på skule? Kva hadde de leikt?

På baksida står det: «Denne boka handlar om deg.»

- Korleis kan ei bok om menneske som levde for tusenvis av år sidan handle om oss?
- Tenkjer de at barn i dag er som barn i fortida?
- Kva trur de er likt?
- Kva trur de er forskjellig?
- Kva slags bok trur de *Barnas verdshistorie* er?
- Kva kan de om emnet frå før?
- Kva slags forventningar har de til boka?

Det går òg an å førebu lesinga ved å lage ei enkel tidslinje på tavla, eller sjå på side 4-5 og forklare at boka følgjer barn gjennom heile denne tidslinja.

UNDERVEIS:

Undervegs i lesinga oppmodar vi til bruk av lesestopp for å snakke med barna om korleis dei opplever teksten og kva dei tenkjer om det som skjer. Denne delen inneheld forslag til stader som kan passe for slike lesestopp, nedslag som er valde med tanke på lesemengd, boka sin komposisjon og stader som eignar seg for samtale.

Vi tilrår at val av lesestopp tek omsyn til gruppa og spørsmål, reaksjonar og tankar som dukkar opp undervegs i lesinga.

Undervegs-fasen i dette opplegget til *Barnas verdshistorie* er delt inn i seks lesestopp.

- Lesestopp 1: side 3—19
- Lesestopp 2: side 20—31
- Lesestopp 3: side 32—45
- Lesestopp 4: side 46—61
- Lesestopp 5: side 62—73
- Lesestopp 6: side 74—81

I tillegg kjem Etter-fasen, etter at de har lese ferdig siste del av boka (side 82—93).

Lesestoppa kan brukast på ulike måtar, til dømes til å:

- forklare viktige ord og omgrep
- oppsummere det de har lese
- utforske hendingar og tema
- førestille seg fortida og samanlikne med notida
- dele reaksjonar, tankar og spørsmål som oppstår undervegs

De finn forslag til framgangsmåtar ved kvart lesestopp i rettleiinga under.

I tillegg oppmodar vi til at de sjølv legg inn nokre korte stopp medan de les høgt for barna, for å modellere eigne tankar. Bruk gjerne små tenkje høgt-kommentarar (*think alouds*) som gjer det synleg for elevane korleis ein erfaren lesar opplever og forstår teksten, legg merke til detaljar, stiller spørsmål, trekkjer slutningar og knyter saman informasjon medan lesinga går føre seg.

Her er nokre døme på setningsstartarar som kan brukast som utgangspunkt for tenkje høgt-kommentarar:

- Eg legg merke til at ...
- Eg lurar på ...
- Eg førestiller meg at ...
- Dette minner meg om ...
- Det slår meg at dette er annleis enn ...
- Dette er likt fordi ...
- Eg synest det er interessant at ...
- Eg blir overraska over ...
- Det gjer inntrykk på meg at ...

Det er ikkje nødvendig å stoppe ofte. Vel heller ut ein eller to stader i teksten der det verkar naturleg å modellere ein tanke når du førebur leseøkta. Dersom du vil, kan du følgje opp modelleringa ved å spørje elevane om dei har tenkt noko tilsvarande eller har andre tankar.

Her er eit par døme på korleis det kan gjerast:

Døme 1 (side 30—31 i *Barnas verdshistorie*):

«Eg legg merke til at barn både arbeidde og leikte.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva legg de merke til ved livet til desse barna?
- Er det noko som minner om livet til barn i dag?

Døme 2 (side 30—31 i *Barnas verdshistorie*):

«Eg blei overraska over kor mange spor arkeologane har funne etter leik.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva blei de overraska over i denne delen av teksten?

Ein fordel med å bruke setningsstartarar er at dei same uttrykka også kan brukast av elevane når dei skal snakke eller skrive om det dei har lese. Dersom du modellerer bruken medan du les høgt, blir effekten større. Då opplever barna setningsstartarane i praksis før dei sjølv over seg på å ta dei i bruk.

Når de seinare kjem til eit lesestopp - eit punkt der det er naturleg å ta ein litt lengre pause, kan elevane få utdelt dei same setningsstartarane med ei oppmoding om å bruke dei som utgangspunkt og støtte når dei sjølv skal formulere seg. Setningsstartarane fungerer nemleg også godt som eit stillas som kan hjelpe elevane til å setje ord på eigne tankar om teksten.

Nokre av setningsstartarane støttar arbeidet med å forstå teksten, medan andre inviterer elevane til å uttrykke eigne reaksjonar og leseopplevingar. Begge delar er viktige og kan hjelpe elevane til å utvikle eit språk for å tenkje, snakke og skrive om historisk sakprosa.

Historisk fantasi

- Eg førestiller meg at ...
- Eg trur det kunne vore ...
- Eg ville synest det var ...

Samanlikning

- Dette minner meg om ...
- Dette er annleis enn ...
- Dette er likt fordi ...

Historisk forståing

- Eg begynner å forstå kvifor ...
- Eg trur at menneska gjorde dette fordi ...
- Dette fortel oss at ...

Lesarrespons

- Eg blei overraska over ...
- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Eg synest det er interessant at ...

Som del av eit lengre lesestopp kan setningsstartarane brukast munnleg eller skriftleg. Vi tilrår også at dei blir brukte saman med ein såkalla **IGP-struktur**, der elevane først bruker setningsstartarane individuelt (**I**), deretter i gruppe (**G**), før dei til slutt bruker uttrykka i fellesskap, i plenum (**P**).

Merk også at setningsstartarane kan fungere godt som utgangspunkt for små skriveoppgåver, teikneoppgåver eller aktivitetar der elevane deler observasjonar, spørsmål, hypotesar og reaksjonar på det de har lese.

Målet er ikkje at elevane skal lære seg bestemte formuleringar utanåt, men at setningsstartarar kan inngå fleire stader i leseprosessen og fungere som eit stillas som støttar interessa og forståinga til elevane. Dei kan hjelpe elevane til å leggje merke til detaljar, stille spørsmål, utforske moglege svar og snakke om leseopplevingane sine. Etter kvart som elevane blir meir van med slike samtalar, vil uttrykka kunne brukast meir sjølvstendig og med eigne ord, i opne og autentiske samtalar om det de har lese.

I tillegg går det an å bruke andre vegar inn. Ta opp ting frå teksten som du veit vil engasjere elevane dine, lytt til barna og/eller bruk nokre av forslaga under.

Lesestopp 1 (s.3–19)

A. Kort oppsummering

Vi møter Selam og dei første menneska, og vi møter også fleire andre barn. Eitt av dei er Visteguten frå Randaberg i Rogaland, ein 15 år gamal gut frå steinalderen. Gjennom desse barna undersøker boka korleis barn lærte, arbeidde og levde saman med familien.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 3–19 som det kan vere relevant å ta opp:

boge, gruver, **arkeologar** (s.8), urmenneske, stein-, bronse- og jernalderen, **vandring** (9), skinnfellar, harpunar, baugen, lyngen, **ansvar** (s.12), å knakke, flyndrer, botnfiskar, hole, sytte, hakebeinet, søppeldungane

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 8–9):

«Eg legg merke til at forskarane ikkje veit alt om korleis Selam levde.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva legg de merke til?
- Korleis trur de forskarar finn ut noko om menneske som levde for så lenge sidan?

Døme 2 (side 14):

«Eg begynner å forstå at Visteguten måtte lære mange ting ganske tidleg.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva begynner de å forstå om livet til Visteguten?
- Korleis trur de Visteguten lærte det han trong å kunne?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde det første kapittelet, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Ei mogleg løysing er å la elevane velje sjølve frå den lange lista. Ei anna er å bruke desse uttrykka som utgangspunkt:

- Eg la merke til at ...
- Eg begynner å forstå at ...
- Eg får inntrykk av at ... *

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

* (inngår i «Mogleg aktivitet» nedanfor)

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

Tidleg i denne delen skriv forfattaren at vi treng både kunnskap og fantasi for å forstå fortida.

- Kva trur de ho meiner med det?
- Kva ville de spurt Selam om dersom de kunne møtt henne?
- Kva ville de spurt Visteguten om?
- Korleis trur de ein vanleg dag kunne sjå ut for Visteguten?
- Kvifor trur de barna måtte lære så mykje?

Sjå på biletet på side 13.

- Kva legg de merke til?
- Kva ville de gjort dersom de hadde levd på denne tida?

Det siste kapittelet i denne delen har tittelen «Farleg og godt».

- Kva trur de blir meint med dette?
- Kva var farleg med å vere barn i steinalderen?
- Kva trur de var godt?
- Kva overraska dykk mest i denne delen?
- Er det noko som minner om livet til barn i dag?

F. Mogleg aktivitet

Teikn Visteguten.

Skriv éi setning til teikninga som begynner med setningsstartaren: «Eg får inntrykk av at ...»

Lesestopp 2 (side 20—31)

A. Kort oppsummering

Menneska blir bønder og byrjar etter kvart også å byggje byar. Vi møter barn i Sumer, Indusdalen og Egypt. Gjennom leikene dei etterlet seg, prøver forskarane å forstå korleis dei levde.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 20—31 som det kan vere relevant å ta opp:

Bønder (s.23), temme, sanke, gjete, fangstfolka, **historikar** (s.23), gjødsle, avlingar, **byar** (s.23), **barneslavar** (s.24), dadlar, pløgde, streifa, bufaste, vernet, grøderike, slavemerke, **leik** (s.26), palass, klimaflyktingar, skorpionar, amulettar, smedar, vevarar, tillitsvald, **bronsealderen** (s.30), keramikk, bronserøyr, underskjørtet.

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 26):

«Eg blei overraska over at arkeologane har funne så mange leiker.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva blei de overraska over?

Døme 2 (side 26):

«Eg legg merke til at barn både arbeidde og leikte.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva legg de merke til ved livet til desse barna?

- Er det noko som minner om livet til barn i dag?

Døme 3 (side 27):

«Eg synest det er interessant at vi kan lære om eit samfunn ved å studere leikene til barna.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva synest de er interessant i dette kapittelet?

- Kva synest de leikene fortel oss?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde denne delen av boka, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Kanskje kan det passe å bruke desse tre uttrykka som utgangspunkt:

- Eg blei overraska over ...

- Eg la merke til at ...

- Eg synest at ...

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

- Kor mykje er de saman med familien dykkar i løpet av ein dag?

- Trur de at barn og unge var meir saman med familien sin før enn no?

- Kva tenkjer de om det?
- Har de dyr? Kva synest de om det? Grunngi svaret.
- Kva tenkjer de om at ein hadde slavar i Mesopotamia? Kvifor hadde ein det?
- Kvifor trur de barn leikte i Egypt, akkurat slik barn gjer i dag?
- Kva tenkjer de at vi kan lære om eit samfunn ved å studere leikene til barna?
- Kva for ein av leikene i boka ville de hatt lyst til å prøve?
- Kvifor fekk nokre barn lære å lese?

I bronsealderen var det skilnad på gutar og jenter.

- Er det også skilnader mellom gutar og jenter i Noreg i dag?
- Kva for eit barn i denne delen ville de helst møtt?
- Kva gjorde størst inntrykk på dykk?

F. Mogleg aktivitet

Lag ei teikning av ein leike som arkeologane har funne.

Skriv éi setning til teikninga som byrjar slik: Eg trur at barn leikte med denne fordi ...

Lesestopp 3 (32-45)

A. Kort oppsummering

Denne delen handlar om barn under folkevandringane og barn i mellomalderen. Nokre lever trygt. Andre opplever krig, sjukdom og svolt.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 32—45 som det kan vere relevant å ta opp:

järnmalm, kvasse, å setje ut barn, botnlaus armød, privatskular, barnlause, hunarane, nykommarane, arva, **riddarane** (s.38), overflod, leige, **liveigenskap** (s.39), umåteleg, hirdmennene, bakteriar, alvar, byllepesten, Svartedauden, uminnelege, porselen, lutfattige, keisarane, den osmanske sultanen, sjøfarar, indianarar, mayaar, inkaar, aztekarar, blidgjere, gruffullt.

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 34):

«Eg begynner å tru at livet til barn kunne vere veldig forskjellig.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva begynner de å tru om livet til barn i Romarriket?
- Kva får dykk til å tru det?

Døme 2 (side 34):

«Eg er litt usikker på om barna i Romarriket hadde det betre enn barna vi las om tidlegare.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Var det noko de var usikre på?
- Kva lurte de på etter å ha lese?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde denne delen av boka, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Kanskje kan det passe å bruke desse tre uttrykka som utgangspunkt:

- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Eg synest at ...
- Eg lurte på ...

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

- Kvifor trur de forfattern har teke med historia om Kveøy-jenta?
- Kva får vi vite om Kveøy-jenta? Kva veit vi ikkje?
- Kva trur de familien til Kveøy-jenta håpa på då dei la perlene i grava hennar?
- Kva veit de om Romarriket frå før?
- Korleis passar det som står i boka med biletet de hadde av Romarriket frå før?
- Kva seier det om romarane at dei sette ut barn i naturen?
- Kvifor trur de det var så store forskjellar mellom livet til barn i denne perioden?
- Kven trur de hadde den vanskelegaste kvardagen?
- Kva forskjellar mellom livet til barn finst i verda i dag?
- Kva trur de at de ville sakna mest dersom de levde i mellomalderen?
- Kva tenkjer de at alle barn burde ha rett til?
- Kvifor fekk nokre barn skulegang medan andre måtte arbeide?
- Finst det ting barn i dag tek for gitt som desse barna ville ha blitt overraska over?
- Kva overraska dykk mest med korleis aztekarbarna blei behandla?
- Var det andre ting som overraska dykk i den delen de nett har lese?

F. Mogleg aktivitet

Kven ville de vore?

Skriv namna på ulike barn på tavla:

- Kveøy-jenta
- eit riddarbarn
- eit bondebarn
- eit slavebarn i Romarriket
- eit barn hos aztekarane

Elevane vel eitt barn.

Deretter kan dei fullføre 2—3 av desse setningane:

- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Eg synest at ...
- Eg lurar på ...

Til slutt kan dei forklare kvifor dei valde akkurat dette barnet.

Lesestopp 4 (side 46—61)

A. Kort oppsummering

I løpet av oppdagartida opplever barn å bli utnytta som slavar eller tvinga til å arbeide, men samstundes dukkar det opp nye tankar om barn, læring og lek.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 46—61 som det kan vere relevant å ta opp:

Oppdagartid (s.47), **kunnskap** (s.49), filosoferte, nysgjerrige, **utforska** (s.49), pryl, styresmaktene, overtru, lydige, livredde, omsorgsfull, den vesle katekisma, endelaue, syslar, **trekanthandelen** (s.57), brennevin, plantasjeigarane, verdshava, **heimeindustri** (s.60)

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 53):

«Eg legg merke til at Erasmus av Rotterdam meinte at barn lærer gjennom lek.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Er de samde med Erasmus?
- Kan ein lære alt gjennom lek, eller finst det ting ein må lære på andre måtar?
- Kva legg de merke til i omtalen av dei nye tankane?

Døme 2 (side 52—53):

«Det gjer inntrykk på meg at så mange barn miste fridomen sin.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Er det noko av dette som gjer inntrykk på dykk?
- Kvifor trur de at folk byrja å protestere mot sal av menneske og barn?

Døme 3 (side 58—59):

«Eg synest det er vanskeleg å forstå korleis menneske kunne meine at barn skulle lære gjennom lek og omsorg, samstundes som andre barn blei selde som slavar.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva synest de er vanskeleg å forstå i denne delen av boka?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde denne delen av boka, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Kanskje kan det passe å bruke desse tre uttrykka som utgangspunkt:

- Eg la merke til at ...
- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Dette fekk meg til å tenkje at ...

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

- Kva gjorde størst inntrykk på dykk i denne delen?
- Var det noko i denne delen de syntest var vanskeleg å forstå?
- Kva barn eller kva historie hugsar de best?
- Kva tenkte de då de las om slavebarna?
- Blei de sinte på nokon?
- Korleis trur de det var å vere barn på eit slaveskip?
- Kvifor protesterte nokon mot slavehandelen?
- Kvifor trur de slavehandelen fekk halde fram likevel?
- Kvifor trur de vaksne byrja å interessere seg meir for læringa til barn på denne tida?
- Trur de at det er noko barn i dag lærer betre enn tidlegare generasjonar?
- Kan vaksne ta feil om barn? Finst det ting barn kan lære vaksne?
- Finst det stader i verda i dag der barn ikkje får bestemme over sitt eige liv?
- Kvifor er det viktig å lære om urettferd som skjedde før?
- Kva trur de forfattaren ønskjer at vi skal tenkje etter å ha lese desse kapitla?

F. Mogleg aktivitet

«Eg trur ...» på veggen

Del ut lappar til elevane, t.d. post-it-lappar eller ark som hengjast opp med Tack-It.

Be deretter elevane skrive ei setning som byrjar med: «Eg begynner å tru at ...»

Det kan til dømes vere:

- «Eg begynner å tru at vaksne har forandra meining om barn mange gonger.»
- «Eg begynner å tru at lek er viktigare enn mange vaksne trudde.»

Når alle elevane har skrive, kan de samle lappane på tavla.

Til slutt kan de velje nokre av setningane og diskutere om de er samde eller usamde.

Lesestopp 5 (side 62—73)

A. Kort oppsummering

Maskinene forandrar verda. Mange barn arbeider i fabrikkar og gruver. Mange vaksne meiner at dette er både nødvendig og nyttig.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 62—73 som det kan vere relevant å ta opp:

Fabrikk (s.63), damp, elektrisitet, **den industrielle revolusjonen** (s.65), sveivast, spinnemaskiner, barnehus, barnearbeidet, kol, skjenn, løynd

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 67):

«Eg blir overraska over kor unge barna kunne vere då dei byrja å arbeide.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva tenkjer de om dette?
- Var det noko anna som overraska dykk?

Døme 2 (side 70):

«Eg førestiller meg at dette må ha vore ein vanskeleg stad å arbeide.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Korleis trur de det var å vere barn i gruvane?
- Kva førestiller de dykk?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde denne delen av boka, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Kanskje kan det passe å bruke desse tre uttrykka som utgangspunkt:

- Eg førestiller meg at ...
- Eg ville synest det var ...
- Eg blei overraska over ...

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

- Korleis trur de det var å vere fem eller seks år gammal og arbeide i ein fabrikk?
- Kva trur de fabrikkbarna drøymde om og ønskte seg?
- Kvifor meinte mange vaksne at barnearbeid var nødvendig?
- Kva fordelar kunne fabrikkarbeid gi familiane?

- Kvifor byrja fleire å kjempe for skulegang?
- Korleis ville de hatt det utan skule?
- Kva ville de sakna mest?
- Kva oppgåver har barn i dag?
- Kva er skilnaden mellom å hjelpe til heime og å arbeide i ein fabrikk?

F. Mogleg aktivitet

Eit barn som arbeider på fabrikk

Lag ei oversikt over dagen til eit barn som arbeider på fabrikk på denne tida.

- Når står barnet opp?
- Når arbeider barnet?
- Når får barnet kvile?
- Når leiker barnet?
- Når legg barnet seg?

Avslutt med å fullføre éi eller to av setningane under:

Eg trur det vanskelegaste ville vore ...

Eg trur det beste ville vore ...

Lesestopp 6 (side 74–81)

A. Kort oppsummering

Fleire vaksne byrjar å stille spørsmål ved korleis barn blir behandla. Nye tankar om fridom og menneskerettar får betydning også for barn. Gradvis kjem det lover som skal verne barn, og stadig fleire argumenterer for at barn treng skule, lek og omsorg.

B. Forslag til ord og uttrykk å snakke om

Her er nokre ord og uttrykk på side 74–81 som det kan vere relevant å ta opp:

protesterte (s.74), **organiserte seg** (s.75), fagforeiningar, luseløner, stemmerett, einerådige, **rettar** (s.75), ugagn, beint fram, gå ærend

Orda i vanleg skrift kan forklarast kort undervegs i lesinga. Orda i feit skrift er forslag til ord å snakke meir om eller arbeide med. Det kan vere ord som har særleg betydning for temaa i boka, dukkar opp fleire stader eller hjelper elevane til å forstå innhaldet.

C. Forslag til tenkje høgt-kommentarar undervegs

Døme 1 (side 75):

«Eg begynner å forstå at menneske kan forandre samfunnet når dei protesterer mot noko dei synest er urettferdig.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Har de nokon gong opplevd at det kan hjelpe å seie frå?
- Har de nokre tankar om kva som må til for at barn skal få det betre? I Noreg? I andre land?
- Har de begynt å forstå noko nytt, eller på ein annan måte, ved å lese denne delen av boka?

Døme 2 (side 79):

«Forslaget om skule for alle fekk meg til å tenkje at vaksne no for alvor begynner å sjå på barn på ein annan måte.»

Moglege oppfølgingsspørsmål til elevane:

- Kva fekk dette dykk til å tenkje?
- Synest de det er viktig at alle barn får moglegheit til å gå på skule? Kvifor eller kvifor ikkje?

D. Forslag til setningsstartarar

La elevane formulere korleis dei opplevde denne delen av boka, til dømes ved hjelp av setningsstartarar. Kanskje kan det passe å bruke desse tre uttrykka som utgangspunkt:

- Eg begynner å forstå kvifor ...
- Dette fekk meg til å tenkje at ...
- Eg synest det er interessant at ...

Bruk gjerne IGP-strukturen — individuelt, gruppe og plenum.

I plenum kan de også snakke med utgangspunkt i spørsmåla under.

E. Forslag til spørsmål og samtalestartarar

For å få til samtalar som utviklar forståing og leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. I tillegg til setningsstartarar kan de ta utgangspunkt i generelle spørsmål som «Kva handla dette om?» eller «Kva overraska dykk i denne delen av boka?». Deretter kan samtalen utvikle seg gjennom oppfølging og ved å formulere opne og autentiske spørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

- Korleis trur de dei første barna opplevde å få gå på skule i staden for å arbeide?
- Kvifor meinte mange at skule var viktig? Kva tenkjer de om dette?
- Ville de ha føretrakt arbeid eller skule dersom de sjølve kunne velje? Kvifor?
- Kvifor trur de det tok så lang tid før lovene kom?
- Kvifor trur de Noreg var seint ute?
- Kvifor går barn på skule i dag?
- Trur de barn kjem til å gå på skule om 100 år? Fortel kva de tenkjer.
- Kva overraska dykk mest i denne delen?
- Er det noko de lurar på etter å ha lese denne delen av boka?

F. Mogleg aktivitet

Streken (sjå nedst i denne rettleiinga)

Still påstanden: «Barn burde arbeide i staden for å gå på skule.»

Bruk «Streken» som ein einig/usamd-akse, og la elevane plassere seg på streken etter kor einige dei er. Dei som er heilt einige plasserer seg på ytst på den eine sida, dei som er heilt ueinige står ytst på den andre sida. Gje dei òg ei moglegheit til å grunngi standpunktet sitt med utgangspunkt i boka.

ETTER:

Når de har lese høgt dei siste sidene av *Barnas verdshistorie* (side 82—91), kan de runde av arbeidet med boka ved å snakke om det de har lese og ved å gjere ein eller fleire av oppgåvene under.

Snakk om det de har lese.

For å få til samtalar som utviklar leseglede hos elevane, er det ein fordel å ta utgangspunkt i den personlege leseopplevinga deira. Her er forslag til ting de kan snakke om etter å ha lese dei siste sidene av boka:

- Kva ville de ha sagt dersom de skulle oppsummert boka med eit par setningar?
- Er de samde, eller ville de valt ulike måtar å oppsummere boka på?
- Kva lærte de av å lese boka?
- Har de lært noko nytt om barn gjennom historia?
- Kva del av boka gjorde størst inntrykk på dykk?
- Kva overraska dykk mest?
- Kva barn hugsar de best?
- Kva barn frå heile boka ville de helst møtt?
- Korleis trur de dette møtet ville blitt?
- Kva ville du ha vist fram frå ditt eige liv?
- Kva ville du ha fortalt om barn i Noreg i 2026?
- Finn de nokre likskapar mellom dykk og barna i boka?
- Kva er forskjellig?
- Kvifor trur de det framleis finst barnearbeid i verda?
- Har alle barn dei same moglegheitene?
- Når trur de det var best å vere barn?
- Er det mogleg å svare på det spørsmålet?
- Kvifor trur de at forfattaren skriv at boka handlar om «deg»?
- Kva trur de forfattaren ønskjer at lesarane skal tenkje over?
- Kva gjorde størst inntrykk på dykk i slutten av boka?
- Synest de boka hadde ein god slutt? Kvifor eller kvifor ikkje?
- Var det noko de sakna? Noko de fekk lyst til å vite meir om?
- Kva spørsmål sit de att med etter å ha lese slutten?
- Kva likte de best ved boka?
- Var det noko de likte mindre godt?
- Synest de dette er ei viktig bok? Kvifor eller kvifor ikkje?
- Kva ville de ha sagt om boka dersom de skulle fortalt om henne til ein ven?
- Kva type lesar trur de ville ha likt denne boka?

Vurdering:

Til slutt kan de snakke om kva klassen synest om boka. Elevane kan diskutere kvifor dei likte eller ikkje likte henne, kva dei likte og kva dei ikkje likte, og så vidare. Går det an å bli samde? Samde om at de er usamde?

Bruk gjerne Streken (sjå under) når de diskuterer og vurderer boka.

Vurderinga kan også vere eit godt høve til at elevane får snakke om leseopplevinga si og blir oppmoda til å grunngi synspunkta sine. Dersom du legg til rette for ei hyggeleg ramme rundt samtalen, blir det lettare for elevane å fortelje kva dei meiner om teksten.

- Kva meiner de om boka?
- Liker de *Barnas verdshistorie*? Kvifor eller kvifor ikkje?
- Kva liker de? Og kva liker de ikkje?

Samanlikn også gjerne med forventningane de hadde før de byrja å lese.

- I kva grad synest de innhaldet i boka levde opp til forventningane? Grunngi svaret.

Lag gjerne eit dokument der de skriv inn tilbakemeldingane på boka. Då blir det enklare å registrere tilbakemeldingane på nettsidene i etterkant.

I den samanhengen kan de også snakke om kva slags tilbakemeldingar som er dei viktigaste å formidle vidare til forfattaren:

- Kva var bra?
- Kva kunne gjort at boka blei endå betre?
- Er det tilbakemeldingar de ønskjer å gi til dei som har valt ut boka til Stjerneboka?
- Kva ville de sagt til andre barn på 3. og 4. trinn i Noreg? Vil de tilrå boka?

Til slutt kan de vurdere boka saman: Er boka **svært bra**, **bra**, **OK** eller **dårleg**?

Eller er boka så god at ho fortener merkelappen **stjernebok**?

De bestemmer sjølve om de vil prøve å kome fram til eit kompromiss, eller om de vil gjennomføre ei reell avrøysting. Dersom de går for avrøysting, avgjer de også sjølve om elevane skal stemme ope eller anonymt.

Ei mogleg løysing er å gi kvar stemme ein verdi (svært bra = 3 poeng, bra = 2 poeng osv.). Då kan de stemme og telje saman poenga. Kanskje kan de bruke rekning som grunnleggjande ferdigheit og rekne ut gjennomsnittssummen?

Når de er ferdige med å lese og diskutere ei bok, oppmodar vi dykk til å gå inn på [nettsidene til Stjerneboka](#) og leggje att klassen si vurdering og tilbakemelding.

Klassar som registrerer ei vurdering av alle dei fire bøkene og kårar klassen si Stjernebok innan 23. april - som òg er Verdas bokdag, blir med i trekkinga av fire forfattarbesøk.

Vi gler oss til å høyre kva barna meiner om bøkene, og til å finne ut kva bok som er Stjerneboka deira. Lukke til!

Streken

— *ein metode for debatt og kritisk lesing i klasserommet*

Målet med metoden er å få fram ulike meiningar og gode diskusjonar i klasserommet.

Marker ei strek i klasserommet med til dømes teip, ei snor eller bøker.

«Streken» skal fungere som ein einig/usamd-akse, og elevane skal i løpet av diskusjonen plassere seg i forhold til denne aksen. Ein person, til dømes læraren, kjem med ulike påstandar. Elevane skal plassere seg på den eine eller andre sida, eller midt på streken.

Deretter blir det opna for grunngivingar og diskusjon, og elevane får høve til å flytte på seg dersom dei endrar synspunkt.

Det kan vere lurt å starte med uskuldige påstandar slik at elevane får prøvd ut forflyttinga før dei større diskusjonane tek til.

Døme på oppvarmingsspørsmål

- Eg et brødmat.
- Eg liker sushi.
- Eg driv med idrett.

(Legg gjerne til påstandar som passar elevgruppa di.)

Pass på at spørsmåla eller påstandane alltid er av ein slik karakter at alle alternativ er like riktige. Det skal ikkje vere mogleg å velje «feil».

Deretter kan de gjere det same med påstandar frå, eller om, boka som heilskap.

Av og til hender det at alle stiller seg på same side av streken, men metoden kan også brukast som utgangspunkt for nyansering og diskusjon.

Vel gjerne ut ein påstand som skapte nokolunde jamn fordeling på dei to sidene av streken, og la elevane diskutere med kvarandre medan du fungerer som debattleiar.

Du kan også be enkelte elevar om å grunngi standpunktet sitt når de bruker Streken. Det går dessutan an at du sjølv bidreg med eit argument som støttar eit synspunkt få elevar har valt. På den måten viser du at også mindretalet kan ha gode argument for standpunktet sitt.

Andre oppgåver (sjå også nettsida for fleire aktivitetar til Barnas verdshistorie.)

1. Karakterintervju

Elevane kan intervjuje kvarandre som om dei er personar frå boka. Dei kan førebu spørsmål og svar som utforskar tankane og kjenslene til personane.

2. Brevveksling

La elevane skrive brev til kvarandre som om dei var ein av personane i boka. Dette kan hjelpe dei til å utforske ulike perspektiv og utvikle empati.

3. Dramatisering

Del klassen inn i grupper og la dei velje ein scene frå boka som dei vil dramatisere.

Det går også an å gi ei friare oppgåve der ein eller fleire scener eller personar frå boka inngår som del av bakgrunnsramma for ei historie elevane finn på sjølve.

Etter framføringa kan de diskutere korleis det var å dramatisere ei sakprosabok, og kva kjensler som kom fram.

4. Lydopptak

Elevane kan lage eit lydopptak der dei les favorittscenene sine høgt og legg til lydeffektar og musikk for å skape stemning.

5. Tematisk collage

Lag ein collage som representerer dei viktigaste temaa i boka. Elevane kan bruke bilete, tekstutklipp og teikningar.

6. Alternative sluttar

Be elevane skrive ein alternativ slutt på boka. Det kan til dømes vere ved at dei fører historia fram til vår eiga tid eller heilt fram til år 2050.

7. Book Bento

Ta eit bilete av boka saman med ting som passar til handlinga.

Les eventuelt meir her: <https://forskoler.kb.dk/online-undervisning/book-bento>

8. Kunstutstilling

Arranger ei kunstutstilling i klasserommet der elevane viser fram teikningar, måleri eller skulpturar inspirerte av boka.